

ՇԱԲԱԹԱՐԵՐԹ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Մասին լրագիրն 5 անգամ կը ճր տա... Գալուստաց 10 ՄԷՏ... Գալուստաց 90 ՂՐԴ... Գալուստաց 5 ՄԷՏ... Բարձրագույն դասը 60 փՐՅ... Օրաբերք 20

Կարգադրած լրագրաց համար ծախ... Գալուստաց 10 ՄԷՏ... Գալուստաց 90 ՂՐԴ... Գալուստաց 5 ՄԷՏ... Բարձրագույն դասը 60 փՐՅ... Օրաբերք 20

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Իտալական յայտարարութիւններն հաղիւ սակաւ ինչ միտքերը հանդարտեցնելու վրայ էին, եւ ահա Ռուսիան ինչպէս զոր Ա. Այսլով չէր վարաներ մեծ զինարան մը կոչելու, հրապարտեց իր թերութիւնը կայծ մը կը ցատթէ, և եւրոպայի կը ծախուցանէ թէ Վարիպալտի Այուրբէշ հասեր է, եւ Վարիպալտի Այուրբէշ հասեր է, եւ Վարիպալտի Այուրբէշ հասեր է...

Իրուսիոյ թագաւորը իտրհրդաւանը բացաւ, եւ այս առթիւ խօսած ճառին մէջ՝ երկու տարիէ ՚ի վեր գործարարն ծանր ընթացքն եւ ժողովրդոց ալ սուղին կրած պատուհասը յիշելէ ետեւ, կը յուսայ որ ձեռք առնուած միջոցներուն շնորհիւ այս տարի նոյն պիտի պատուհասէ մը վախ չկայ: Իսկ քաղաքականութեան նկատմամբ ալ ըստ « Իմ կառավարութեան օտար տերութեանց հետ ունեցած յարաբերութիւններն ամեն կողմանէ դահացուցիչ եւ բարեկամական են: Եւրոպայի արեւմտեան թերակողմայն (Ալպանիոյ ըսել կուզէ) մէջ պատահած դէպքերը մեզ ուրիշ զգացումներ չեն կրնար տալ, բայց եթէ բաղձանք եւ վատահոլութիւն որ սպանիակարութեան պիտի յաղով իր սահմանադրութեան աղաւ փոխակերպութեամբ՝ զարգացման եւ զորութեան երաշխաստութիւն մը գտնել: « Եւս խօսքերը պատասխան մ'են այն զրոյցներուն դէմ, որք սպանիական յեղափոխութեան մէջ իրուսիոյ մասը կը նշանակեն, Աստերազմի կասկածներուն նըկատմամբ ալ իրուսիոյ թագաւորը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ. « Վեհապետաց զգացմունքը եւ խաղաղութեան պէտքը զոր ժողովուրդնէնը կ'զգան՝ վատահոլութիւն կուտան որ ընդհանուր բարեկեցութեան զարգացումը ոչ միայն բնաւ նիւթական վնաս մը չպիտի կրէ, այլ եւ պիտի ազատի այն արդեւքներէն, զորս խաղաղութեան թշնամիներն այն անհիմն կասկածներէն օգուտ քաղելով կը պատրաստեն: »

ըր կանխաւ իրեն հաղորդեր է, եւ կայսրն ալ Ա. Տը Մուրիէի հրամայեց իր է շրջաբերական նամակ մը պատրաստել, ուր յայտարարութիւն պիտի ըլլայ եղեր թէ իրուսիա երաշխաստութիւն տուած ըլլալով որ իրակի դաշնադրութեամբ Վերմանիոյ մէջ կազմուած հաւասարակշիւութիւնը չի փոխէ, Վաղղիա ալ որոշեր է վերջնապէս որ 1866էն ՚ի վեր ձագած իրաց վիճակն անկեղծաբար ընդունի: Սակայն այս զրոյցներն աւելի Փարիզի ակումբներուն յեղեղուկ երեւակայութեան արդիւնքը սեպելու է ըսն թէ հաւանականութիւն մասնաւորապէս որ նոյն ակումբներուն մէջ կը խօսուի եղեր նաեւ թէ իրուսիոյ թագաւորը Վաղղիոյ եւ Վարիպալտի Այուրբէշ հասեր ալ խաղաղական ջանքի վրայ բընաւ ակնարկութիւն մը չպարունակելուն համար, այս լուսութիւնը թէ՛ Վարիպալտի Վ. ի եւ թէ՛ անոր պալատականաց դժգոհութիւն պատճառներ է:

Վրոնսի թիւթիւթիւթի լրագրին իրուսիոյ լրագրաց դէմ գրած մէկ կը ծու պատասխանը որուն Փարիզի մէջ բաւական կարեւորութիւն արուեր է, այս պարագայից մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է, Վաղղիոյ կէս պաշտօնական թերթի Ալեքիսի լրագրիները կը հեղինակելով թէ չի գիտցուի ՚ի նչ պատճառաւ այն թերթերը որք ամեն օր իրուսիոյ զինուորական փորձութեան իրաքանչիւր շարժումները գրելէ եւ մահաւոյթն իրաքանար զինուոր զոյնեան ընելէ չեն դադարէր, Ա. Այսլովի Վարիպալտի Այուրբէշի լրագրից զինուորական յանձնաժողովին մէջ խօսած ճառին վրայ կը զայրանան: Սակայն աւելի զարմանալին այն է, կըսէ, որ Ալեքիսի թերթերը կը սրտմտին Ռուսիան իրուսիոյ կառավարութեան շատ կողմերէ ուղղուած յանդիմանութեանց վրայ: Եւս լրագրիներն այնչափ ջերմ պաշտպան կենալով Այուրբէշի կառավարութեան, կը սնդակն նաեւ թէ իրուսիա բնաւ մատ չունի Վանուրեան իշխանութեանց յուղմունքին մէջ, բայց Այուրբէշի արքունեաց քաղաքականութիւնը քննադատող զաղղիացի անդղիացի եւ աւստրիացի լրագրիներուն վրայ սաստիկ յարձակումներ կը նեն, Եւսակ եղաւ, կը շարայարէ Վրոնսի թիւթիւթիւթի 1866 ի դարունն ալ երբ որ իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները Ալեքիսի թերթերուն մէջ կը հրատարակուէին, Ալեքիսի թերթերն աւստրիական լրագիրները մինչեւ վերջը սուտ հանել կուզէին, ինչպէս հիմա ալ Այուրբէշի մէջ ձագած դէպքերուն նկատմամբ այնպէս կը խօսին որպէս թէ իրուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ պատահած ըլլալին: Վրոնսի թիւթիւթիւթի այս լեզուն Փարիզի բրուսիական դեսպանատան մէջ բաւական իրարանցում պատճառեց, եւ մինչեւ անդամ կըսուի թէ Վաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնա

տունէր պաշտօնութիւն ինքուրեւով, ուրիշ իր ներքինութիւնները կառնու յիշեալ կէս պաշտօնական թերթը, Ա. Տը Մուրիէ ծանուցեր է թէ բընաւ տեղեկութիւն չունի անոնց վըրայ, ուստի կը կարծուի եղեր թէ Վարիպալտի Այուրբէշի գրասենտակէն ելած են Վրոնսի թիւթիւթիւթի մէջ իրուսիոյ դէմ հրատարակուած յոգւածները:

Իրաց առեւալ այս միջոցիս պատերազմի կասկածները՝ որք ընդհանուր են, Վաղղիոյ մէջ ներքին անհանգստութիւն մը կայ: Վարիպալտի Այուրբէշի 1851 դեկտ. 2ին Վ. Վ. Վարիպալտի իշխանը հասարակապետական սահմանադրութիւնը վերցնելով դիկտատորական իշխանութիւն վարել սկսաւ, մինչեւ որ աղղային ընդհանուր բռնարկութեամբ նոյն դեկտ. 20 ին տասնամեայ նախագահ ընտրուեցաւ, որ տարի մը չանցած կայսրութեան փոխեցաւ, Վաղղիոյ ազատական լրագրիներն այս օրերս ջերմ վիճաբանութիւն բացած են դեկտ. 2ի պետական հարուածին եւ ներքին կառավարական դրութեան վրայ, Եւս վիճաբանութիւններն այն աստիճան միտքերն յուղել սկսան, որ կառավարութիւնն ստիպուեցաւ պաշտօնական թիւթիւթի մէջ հատուած մը գնելով լրագրաց յիշեցնել որ 1866 յուլիս 18ին ծերակառնի գրած օրինաց համարում Վարիպալտի թերթն վրայ վիճաբանութիւնն արդիւնուած է: Ինչոք ընդդիմադրութիւնը միշտ որ եւ է կերպիւ փաստեր կը գտնէ կառավարութիւնը վարչական համար, Մանուսակ պետական հարուածն այն պիտի սկսուի կորստի մը կրնայէ, որուն վրայ ուսումնական թերթերն աւելի համարձակուելու կուզեն: Եւս առթիւ Վարիպալտի կայսրն ստոյգ տեղեկութիւններ կառնու թէ իր վրայ ՚ի նչ կը խօսուի Վաղղիոյ մէջ կամ դուրսը, տեղեկութիւններ որք առանց արդեւքութեան չեն մտար իրեն բռնելը ընթացից վըրայ:

Ալեք, աշխարհի ամեն դատաստաններ եւ քուէարկութիւններ չեն կըրնար բնաւ եղելութիւնը փոխել: Այստական հարուածը, թէ եւ միլիոնաւոր քուէներով ալ վաւերացած ըլլայ, քաղաքական եւ ընկերային ոճիր մ'ըլլալէ չդադարի: »

Վարիպալտի կայսրը բնականաբար ժամանակի նշաններն ուշադրութեան առնելով պետութեան պաշտօնէին հրամայեր է որ հասարակաց մտքին վիճակն ամենայն ճշգրտութեամբ իննելով տեղեկագիր մը ներկայացնէ իրեն: Այս ալ այս տեղեկագիրը պատրաստեր է, որ թէ եւ կը ծանուցանէ թէ ընդդիմադրութեան տարրերը կրնան երեսփոխանական բնարութեանց մէջ ծանր դժուարութիւններ յարուցանել, բայց կայսրական դերդաստանին թշնամի կուսակցութեանց աղղիցութիւնն աւաւել նուազելու վըրայ է: Ինչհետեւ առաջին ազատամիտ պահպանողական մասնաւոր կը զօրանայ, այնպէս որ կը կարծուի թէ առաջիկայ խորհրդարանին մէջ թէ եւ ձախակործեան առավարաց թիւը չչատնայ, աշակողմեան մեծագոյն մասն ալ առաջուան չափ կառավարութեան հըւ չպիտի ըլլայ: Վաղղիոյ արքունիքը նոյնմեքեր ձին Վրոնսի թիւթիւթի պալատը գնաց, եւ հոն ըլլալէ իրարմաններուն մէջ կայսրը միայնգամայն առիթ կուսնեայ զանազան տեղեկութիւններ ստանալու, եւ ծրարները պատրաստելու: Երկու հարիւր յիսունի չափ անձներ կարգաւ Վրոնսի ինչհետեւ պատիւ կուսնենան, ուր խօսակցութեանց մէջ կայսր մարդասիրական, ընդունակութիւննէն քաղաքները իրենց կարծիքն ամենայն համարձակութեամբ կը զըրուցեն: Եւս առթիւ Վարիպալտի կայսրն ստոյգ տեղեկութիւններ կառնու թէ իր վրայ ՚ի նչ կը խօսուի Վաղղիոյ մէջ կամ դուրսը, տեղեկութիւններ որք առանց արդեւքութեան չեն մտար իրեն բռնելը ընթացից վըրայ: Կըսուի թէ այս անգամ համալսարանաց ուսանողներն անանք ալ Վրոնսի ինչհետեւ հրաւիրուած են, որ մինչեւ հիմա տեսնուած չէր: Իտալական կառավարութիւնը Փարիզի արքունեաց հետ բանակցութիւններ բացած էր գաղղիական զորաց և ուսնէն երեսուն եւ իտալիոյ ուսնէն մէջ կենցաղավարութեան եղանակ մը հաստատելու խնդրոյն վրայ: Եւս նիւթիս վրայ Ա. Ալեքիսի վերջին անգամ հոկտ. 15ին տեսակցեր է Ա. Տը Մուրիէի հետ, բայց իտալական դեսպանին առաջարկութիւնները բացէ ՚ի բաց մերժուեր են: Փարիզի լրագրիները Վոտեն երեսփոխանին դերեզմանին վրայ եղած ժողովրդական ցոյցերու նկարագիրը կընեն: Եւս ծանր դէպքին վրայ հետեւեալ մանրամասն տեղեկութիւն:

սեմ. Մկրտիչ պէյր. Այս կետերուս վայ կրնանք ըսել որ ազգին մեծագոյն մասին մէջ միայն մէկ կարծիք մը կայ. Իջմիածնի ամբողջ Ուսուցիչ հոգին մէջ գտնուելէ ՚ի վեր եթէ ազգային մեծ ձեռնարկ մը չէ կրցեր կատարել, գո՛նէ սրբապիծ ձեռքերէ զերծ մնացած է. իսկ բարոյական շահուն գալով, Իջմիածնի ամբողջ ներկայ դիրքը՝ Ուսուցիչ և Տաճկաստանի և ուրիշ երկիրներու Հայոց մէջ միութեան յօդ մ'եղած է. Արքայաւե՛ր եթէ Տաճկաստանի հայերը Սրիս մէջ կամ ուրիշ տեղ մը հաստատանէ չայտանայ եկեղեցւոյ ընդհանրական հայրապետութիւնը, ըստ բազմա չկայ որ Ուսուցիչ հայերուն ազատ կամ օրինակութիւն մը մնայով միշտ Իջմիածնի մէջ, ազգին երկու կարևոր մասերը միանգամ ընդ միշտ կրարմէ կը գտնուին, և որ աւելի վստասկար է՝ ուսուցիչական հայերը Սրիսութեան օրինակներն մէջ խառնուելով կ'անհետանան, մինչդեռ հիմա կրննց արեւրեանկից եղբայր կը միանն. Իջմիածնի ալ ընդհանուր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ամբողջ շքերտով, ոչ ևս իր վաղեմի արտօնութիւններն ու իրաւասութիւններն հիմնական շախ անբռնաբարելի կը մնան. Ասիկէ ընդհանուր ազգին օգուտ մը չըլլար, ոչ ալ Արքայայի կամ Տաճկաստանի, եթէ մէկ միլիոնովէս Ուսուցիչը՝ որք այսօր մեզի հետ կրննքով և ազգային դասմամբ մի են, որք մեր սահմանադրութեան և կայսերական կառավարութեան շնորհիւ վայելած այնչափ արտօնութեանց վայ ինքզինքութեամբ կը նային և Օսմանեան կառավարութեան արտաւան մտով ընթացք մեզի հետ երախտագրութեան արժանի կը համարին, վաղը մեզնէ բաժնուլին և թերևս թշնամի ալ ըլլան:

Իսկ մեզի համար բաւազոյն կըլլայ այս բաժանումը. կը համարենք ինք մեզ թէ ոչ. Տաճկաստանի մէջ հաստատուելը ընդհանուր կամ օրինակութիւն մը՝ ոչ միայն Ուսուցիչի և Արքայապետի և ուրիշ տեղիներու հաստատուելը, այլ և նոյն իսկ Տաճկաստանի ազգայնոց շատն ընդունուելը. Զին ամբողջ կը տարանայ, բայց նորն ալ զորաւոր չըլլար. Այն ատեն ազգին թշնամիներն տուել ևս կը համար ձախին. Առտուարչը եկեղեցին տու պարելու, հաստատութիւնն ու բարոյականութիւնն, իրենց ձեռքեր կը կրկնապարտեն, ազգին պատակտուները կը բազմանան, իր նիւթական ու բարոյական ազդեցութիւնը զոյժի աւարժանը կըլինէ, մէկ խօսքով՝ հայրութեան կործանումը կը համար:

Այս դիտարութիւնները, զորս մտլեանքական նկատմամբ չենք ընդհանրապէս քաղաքական և ազգային, անոր համար չեն որ իրօք Տաճկաստանի հայոց մէջ բաժանման կամ Մայր ամբողջութիւն հակառակութեան օրինակ մը կայ, այլ այնպիսի օգուտ մը ետեւեան ուր չափ անկարելի ըլլար հաստատուելը պատահաւ են. Կարծիքը ատեն խելահաս և ազգասէր հայու կարծիք այս կետին վրայ մեզի համաձայն է, և չկայ այնպիսի մէկը՝ որ Արքայապետի ամբողջութեան հաստատութեանը, սրբապետութեանը, և ընդհանուր ազգին վայ հաստատութեանը սրբի մտքը չհարկարին թէ որ Տաճկաստանի հայոց դժգոհութիւնն տուող բանը Պարսկաստանի մէջ ազգային եկեղեցւոյ իրաւունց զբաղելիք ինչ ինչ կետերն են, ասանք բաժանմամբ չեն կրնար վերնալ, այլ աւելի ծանր կերպարանք կառնուին. Բայց միութեամբ խոստ յուսալի է որ վերնան, վասն զի վերջոյնս Ուսուցիչ կատարութիւնն ալ կզգայ որ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ լուծութիւնն իր երկրին մէջ չէ, ուստի պէտք է որ նոյն եկեղեցւոյն Ուսուցիչն զուր գտնուած

մեծագոյն մասին ալ կարծիքը յարգէ. Արքայապետն ուր կորսն ալ գտնանք, Արքայապետն ամբողջութեան ամբողջութեան հետ անլուծելի կերպիւ միացեալ կը գտնուի, և ազգաստատութիւնն մը կըլլայ այս կարգ խօսքը.

Արքայապետը հետեւեալ նամակը կը հրատարակէր յուշադրութիւնն որու որ անկ է.

Տերկայիս գուարթ եւ տխուր տեղեկութիւններու Ձերը ազգասիրութեան հաղորդիչ. Քաղաքիս մէջ օրերս ազգային յառաջդիմութեան բաղձանքով վառած խոտը մը ազգայինը իրարու աջակցելով Արձնեան անուն ընկերութիւնն մը կազմեցին, որոց արդեամբ համանուն ընթերցարան մը բանալու ձեռնարկելով ջանքերնս պատկեցաւ և ներկայ ամսոյս 20ին մտադրեալ ընթերցարանը բացեցաւ շքեղ ճանդիսիւ, և այս առթիւ քաղաքիս ուսումնականներէն մէկ երկուք մէկ մէկ աղուր ձեռքով քաջաբերեցին թէ նորակազմ ընկերութիւնը և թէ ընթերցարանին հնօրէն ժողովը. այս մասին առ այժմ ժամանակ չունենալով, դալ թղթատարով հարկաւորն ձեզ կը հաղորդեմ:

Միւս կողմէն Բաղրեւանդայ եւ Վազարապետի ազգայնոց գուժերը օր աւուր կը բազմապատկեն, և կրննց բողոքներն այսպէս երեսի վրայ մտնուին ազգաւոր յուսանալով ազգայինը յոյ ախորժեկիս կը մտաբերեն եղբր: Տեղւոյն առաջնորդ անպիտան վարդապետը ձախող թեւեր կազմելու ձեռնարկած է՝ իր վիճակին մէջ մէկ երկու անձանց վրայ ամբաստանութեան հանրազորութիւն պատրաստելով. խղճալի հայ քահանայ մը՝ որոյ դէմ հինաւուրց ատելութիւն ունի եղբր առաջնորդ վարդապետը, օրերս անով անողով աքսորի առած է տեղական իշխանութեան ձեռքը. ակնառեւները կը պատմեն թէ Քիւզն ձեռքով քահանայն արտասուօք իր մանկանց ձեռքէն բռնած աքսորին կը հետեւէր. քիւրա Շէյխերէն քահանայը հրաւիրեցին զինքը որ մահմէտականութիւնն ընդունէր և ապառի. բայց առաքելի մարգը ֆրիստոսի հաւատարիմ և Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ կը մնանիմ ըսելով աքսորը շարունակեց. . . .

... անք, այս միայն չէ. եկող արժանատու անձինք կը յաւելուն նաեւ թէ Քիւզնանէս վարդապետը լսելով որ ինքը ամբաստանեալ է ազգին առջեւ, իր արբանեակը հետն առած վիճակները կը շարժի և հանրազորութեանը կուտայ զինքը ամբաստի կացուցանելու համար. և ուր որ կերթայ գործը յաջող է, ըստ որում մի կարող է ըսելու թէ ևս չեմ կրնար. . . . արդէն ինքը շատ մը անուանց կիւքներ ալ հնար կը շրջեցնէ. ալ որ ըսէ ևս կինք չունիմ ինքը կուտայ. Այս անձինքը կը գուժեն ալ թէ Յովհաննէս վարդապետը վիճակները բոլորը խմորած է ՚ի բողոքականութիւնն. այս վեց ամիս է որ բոլոր եկեղեցեայ մէջ բողոքականին Աւետարան կարդալ կուտայ Ս. Պատարագի ատեն ըսելով թէ աշխարհարար է, դիւրահասակնայի է. իսկ ինքը վեց տարին աւելի է որ Ս. Պատարագ մատուցած չէ. իր խօսած քարոզները բոլորը հակամտ են ՚ի բողոքականութիւնն. դիւրեւան կէճէիկով շարունակ կրթական սքեմի և կընթացողի առնակ կեկեղեցի կըլինայ եւ քարող կը խօսի՝ շատ անգամ խօսելով եւ սուրբ բեմէն այնպիսի արտառոց խօսքեր՝ զոր մարդ կը սարսափի յիշատակելու. վերջոյնս ի՞նչ երկարեցնէր, կրսնի տեղւոյն ազգայինը. Վեր եկեղեցեայ և վասորէից բոլորին վրայէն համարումնս վերցած է. չիտեմք թէ այն վանքերը հայրենին չէ նէ բողոքականի, և այն և այլն:

Չարմանք մեծ են խմորակիր տէր, որ այս Հայաստանի մէկ նշանաւոր խորշին մէջ այսպիսի անուր կրթական սքեմը ձեռնարկելու կը գործուին, որոնք ութ ամիս է անդնդաւ թէ ազգային լրագրոց և թէ անանին առ Ս. Պատարագն գրուած նամակներով կը գուժեն, բայց ցարդ առանց լուսելու կը մասն ՚ի քաջաբերութիւնն այն եկեղեցական ճիւղին: Նաեւ թուէս ութ օր յառաջ Պայազիցի Արք. Մինաս անուն վարդապետ մը անգա

քալով նոյնպէս գտնի կերպիւ դանդառներ ըրաւ յիշեալ վաստարանին վրայ տեղւոյն քաղական խորհրդոյն, այնպիսի ազգասիր պարագայից վրայ՝ որք մարդու բանի արտասուել կուտան: Քաղաքիս պատուարածան ազգասէր Քաղական խորհուրդը յուսանալ վարդապետին քաջաբեր տալով զինքը քաղաքիս Ս. Խաչի վանքը ուղարկեց. որոյ տուած խնդրագիրն խորհրդոյն կողմէն գրուած մէկ անգիկագրովն այս թղթատարով առ Արքայապետն Պատարագն ուղղուեցաւ, և որոշուեցաւ որ Մինաս վարդապետը նոյն վանքը սպասէ մինչեւ որ Ս. Պատարագին տալիք պատասխանը ստանան: Թէ Մինաս վարդապետին առած խնդրագրոյն և թէ անգույտ յարգելի Քաղական խորհրդոյն առ Ս. Պատարագն գրած անգիկագրոյն պատճենները Ատուածով օրինակելով դալ փոխալ միւսներուն հետ ձեռքը ազգասիրութեան կողակրկիմ, որպէս զի անպիտան կերպով զաննք հրատարակեք և ձեր մէկ խոսուն դիտարութեամբը զաննք Պատարագարանի ուշադրութեան յանձնէք:

Մնամ . . . 1868 Յուլի 25

Կախիկից նամակին մէջ յիշուած նորակազմ Արձնեան ընկերութիւնը՝ Տեղւոյն ժողովոյ անդամը և արժանապատիւ նախագահին ստորագրութեամբ նամակ մը գրած է մեզ, որով Արձնեան ընկերայանին վարդապետն համար օրինակ մը Մատիս ինքզինքնուս, ուրիշ հայ լրագրոց ալ հետեւեալ խնդիրը կուղիւնէ.

Հաճեցէք ազգագուտ լրագրոց միջոցաւ ծանուցանել նաեւ Մանգուլէ, Մէծմուտ, Արշալոյս, Արարատեան, Ժամանակ, Երեւակ, Թոնիկ, կամ Վարդապետի Հաւատար, Միածան, Կիլիկիա, անուն հայ լրագրոց, որ իրենց լրագիրներէն ալ քաղաքիս Արձնեան ընկերայանին մէկ մէկ օրինակ ուղարկել բարեհաճին, և եթէ կարելի է ժամանակ մը չըլլի իսկ եթէ ոչ, վերջոյնս ստակով. միայն թէ իրենց լրագիրներն Պարսկաստանի խանին վերնահարկը թու 3 կարեցիք Ներկեցեան Մեծ. Տրդատ ազգային սենեակն ուղարկեն անպակաս և շարունակ:

Ներկայից Պարսկաստանի գիւղի արժանապատիւ Մկրտիչ Տ. Յովհաննէս ուսուցիչական և անձնուէր քահանայն, որ յիշեալ գիւղի դժբաղդ հայ ժողովուրդեան վրայ ծանուցած արդ թիւ և թիւնն և ինքզինքն պատճառաւ բանտարկեալ քահանայ անձանց ալ ազատութիւնը ձեռք բերելու յուսով անցեալները Պարսկաստանէն յայտ օրերս Ս. Պարսկաստան ըլլալով, մեծ գուհաթիւն կը յայտնէ անգոյն առաջնորդ Վեր. Քախիկիցն ալ քաղաքիս օտնն որ իր ներկայացուցած խնդրոց յաջող ելք մը ունենալուն համար ձեռքէն եկած քանքը չէ խնայեր: Միւսնուսպէս քախիկիցն կը յիշեն յիշեալ Վեր. առաջնորդին քաղաք և սիրաշունջ վարձուները, ուսումնասիրական շարքը, եկեղեցւոյն պայծառութեան՝ եկեղեցիական լրագրոցի սրբութեան՝ ժողովուրդեան անդորրութեան և յառաջագէժ գործակցանէն համար ունեցած անդուլ հոգածութիւնը և շրջակայ վիճակներն իր միջնորդութեանը կամ պաշտպանութեանը զինքը ազգայնոց գործերը յաջողեցնելու անձնակիր փոթիքը, որովք Պարսկաստանի հայ ժողովուրդեան սէրն ու համարումը գրուած և անոնց գոհութեանն ու շնորհակալութեանց արժանի եղած է:

Այս անգիկութիւնները՝ զոր վերջոյնս պատուական քահանայն կը հարգուի մեզ, ազգասէր սիրտերու բերկրութիւնն, Պարսկաստանի Ս. Խաչնորդին պատիւ և ինչ առաջնորդաց ալ քաջաբերական օրինակ մը ըլլալուն համար գոհութեամբ կը հրատարակենք:

Հետեւեալ նամակներուն հրատարակութիւնը կը խնդրուի:

Պէշկիկից 7 նոյեմ. 1868

Միտն պատուական ամսագիրն մէջ Հունաց եկեղեցւոյ հետ և մնացածին միութեան մը տգէժ հաստատմանը կարգադրուեցան, որոց հեղինակն և ուղին ծածուկ չկրցան մնալ: Բայց եթէ գեւ կան ոմանք որ չեն հասկցած ըստ բաւականի, և կամ Արքայապետի սրբութեան միարանութեան կրննային այդ վիճարանական հաստատմանը կը խնդրենք. . . խմորակիր, որ ձեր ձեռքը տասեր լրագրին միջոցաւ բարեհաճեցէ նոյն հարգելի ներկայեալ շնորհազիծ նամակը, որով պատուել և միութեամբ ուղած է դիւր նոյն սրբագումար Ուսուցիչ և հազոյն գրուին ու Արքայապետը:

Ինքուկեցէք. . . ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Գերապատիւ Արքայան եղբայր մեր ՚ի Տէր:

Վաստայք արքայապետ յոյժ յոյժ ՚ի խել մեր ՚ի մերայնոց անտի որ ՚ի Գախիկէ, եթէ քանի՞ վերաւորեալ գտանի դիւրագրագրութիւն Արքայան եղբոր ընդ ակամայ սխալանա Միտն որ ընդդէմ Արքայապետեան Պարսկաստանի Արքայապետի ղեկավարութեան ի պատճառս բայցակայութեան վերառեալն Տրդատիս, որոյ յանձն է ընդ քննութեամբ դնել զհրատարակելի յօդուածն: Ապա թէ ոչ՝ գիտէ և եղբայրութիւն Ձեր զմեծագոյն վարին եւ քարժանաւոր ակնառութիւնն որով վարիմքս ընդ Ձեզ և որոց ըստ Ձեզ են ձախացեալ բնածիր տաղանթք և երկնածիր պարգեւօք: Այսպիսի ինչ ՚ի բոժոժմն վշտաց արտի Ձեր խօսելով, յիշեցուցանեմ զիմաստն այն թէ «Լա է հարուած բարեկամի քան զհամար թշնամու» և ապահովելով զԱրքայան եղբայրութիւն Ձեր ընդ անկեղծութիւն և ընդ հաւատարմարքանաց մերոց որ առ Ձեզ,

Մնամ աղօթարար. Սրբայ Աթոռոյն Երուսաղէմի Պատրիարք (ԿԻԿ) ԵՍՍՏԻ ԱՐԿԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Երուսաղէմ յԱթ. Ս. Գախիկեան ՚ի 20 սեպտեմբեր 1868

ԽԱՆՆ ԼՈՒՆԵՐ

Բերայի մէջ ժամանակէ մը ՚ի վեր ըստ արկով բաղլի խաղերը (քու մար) չափէ դուրս շտացած ըլլալով, և ինչպէս փորձով կը տեսնուի՝ Բերայի քաղաքակտան խորհուրդն ալ չկրնալով այս անուր ժամանակին ծաւալման առաջընն աւելու, Բ. Պարսկաստանեանութեան պաշտօնէին յանձնեց հարկ եղած զպարզական միջոցներու գործադրութիւնը:

Յուսալի է որ ստիկանութեան պաշտօնեայ Ս սեմ. Հիւսնի վաշային աշտուր ընկերական մեծ չափը մը պակաս կըլլայ մայրաքաղաքիս ժողովուրդեան և մասնաւորապէս մեր ազգին մէջէն, չարիք մը որ արդէն բազմութիւն տուներ թշուառութեան անբուժող զլրում և հետեցեալ գլորելու վայ է:

—Սակեց տասն և հինգ օր առաջ իրիկուն մը Ուղարկանէն խոսքուող երթալու համար նաեւ նաեկով ան. յոյս եղող թուողածի Պետրոս ա. գոյլի հետքը կամ մարմինը գտնելու համար մինչև այսօր եղած խուզարկութիւններն ապարդիւն եղած են:

ԳՐԵՂԵՆ

Շուկարէն լեզուին ուսմանը հետեւող հայ երիտասարդութիւնը բերկրութեամբ պիտի իմանայ նոր օժանդակի մը երևումը, որ յիշեալ պիտանի լեզուին ազգիս մէջ ծաւալուելու մեծապէս պիտի դիւրացնէ:

Մեծարգոյ Տիմիթրիոս Էֆէնսի Չօլաքեան, մեր հայաբնիկ հայասէր բարեկամը, որ աղգային վարժարանաց մէջ յունարէն լեզուի ամենէն յաջող և բազմաթիւն դասախօսն է, և որ արդէն հրատարակած յունարէնէ հայերէն քերականութեան և ուրիշ աշխատանքներով ծանօթ և սիրելի եղած է ազգիս, այս շարժու հայերէնէ յունարէն բառարան մ'ալ հրատարակեց, կարևոր և միանգամայն ընտիր աշխատանքներէն մը, որ իր անհրաժեշտ պիտանութեամբը նոր և մեծ ծառայութիւն մ'է գրականութեան, և իրը այն ամեն հայ բանասիրաց գուհութեանն ու քաջակերանաց արժանի Էստեւալ ծանուցում նամակը որ ուսուցմասէր հայ պատանի մը գըրած է: մեծարգոյ Չօլաքեանի թե՛ հին և թե՛ նոր գրական ծառայութեանց համարում մէկ պատկերն և միանգամայն շնորհակալեաց յայտարարութիւն մ'է:

ՆՈՐ ԲՈՒՆԵՐԵՆ

ՀԱՅԵՐԵՆԷ՛ Ի ՅՈՒՆԱՐԷՆ

Չոր Կարգի ազգագրու լրագրոյ պատահան էջերուն մէջ ներկայ գրութեանս անկիւն մը շնորհիւրից կը խնդրուի: Առաջին անգամն է որ Հայ մասունքն այսպիսի բառարան ի լոյս կը նծայուի Չօլաքեան մեծարգոյ Տիմիթրիոս Էֆէնսի աշխատանքներով, որ անուշտ սիրալիք ընդունելութիւն պիտի դնայ հայ հասարակութեանն: Վասն զի քանի տարիներէ ի վեր Յունարէն լեզուն մեր գըրողներուն մէջ օրէոր դարձանալով, այսպիսի բառարանի պէտքն ու կարօտութիւնը կը դառնայ Վերոյիշեալ հայասէր Էֆէնսիին որ նոյն իսկ ինքն եղած է և և կըլլայ դեռ մեր վարժարաններուն մէջ այս գործը ու դաշնակաւոր լեզուն ծաղկեցնողը, կարճ միջոցի մէջ այս անհրաժեշտ պէտքը լեցնելու տաժանելի աշխատութիւնը յանձն առնելով ամեն ճիշտ և ջանք ի գործ դրաւ, և գիշերցերիկ անխնայ տքնելով վերջապէս ի լոյս ածեց այս ՅՈՒՆԱՐԷՆԷ՛ Ի ՀԱՅԵՐԵՆԷ՛ Բառարանը՝ յօգուտ և ի յառաջակալութիւն Հելլենաւոս Հայ աշակերտելոց: Մեծարգոյ Չօլաքեանին Հայոց ազգիս նուիրած աշխատանքներով միայն այս բառարանը չէ, դեռ սակեց առաջ ուրիշ աշխատանքներով ինքնին ալ նուիրած է, ինչպէս են Յունարէնէ Հայերէն ԲԵՐԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Հայ-Յոյն խօսակցութեանց քրքեր և գանազան թարգմանութիւններ, որոնք մեծ

ընդունելութիւն դասն են թէ Հայ հասարակութեան և թէ դպրոցներու մէջ, և քիչ պարծանք չեն բերեր Մեծ Էֆէնսիին, որ թէ և ազգաւ Յոյն, բայց Հայերէն լեզուին վրայ ունեցած հասուն հմտութեամբն և մանաւանդ հայասէր ազնիւ բնաւորութեամբն ինքզինք նուիրած է Յունարէն լեզուն հայ դպրոցներու մէջ ծաղկեցնելու:

Չենք կրնար նաեւ անանց շնորհակալութեան իմացիւն թէ, Չօլաքեան Տիմիթրիոս Էֆէնսիին, հայ մանկուոցն յունարէն լեզուն սորվելու կարօտութիւնն իրագործելու համար, Օլէնտորֆի գըրութեամբը Հայերէնէ ի Յունարէն քերականութիւն մը յանձնած է մասունքին, որ քիչ ժամանակի մէջ մաքուր ազգագրութեամբ ի լոյս պիտի ընծայուի, և միանգամայն յունարէնէ ի հայերէն բառարանի մը աշխատանքներով ան ալ ձեռնարկած է: Ասոնց ժամ առաջ գըրուելուն և ի լոյս ընծայուելուն համար յաջողութիւն մտղիւնով, և և Մեծ հայասէր Էֆէնսիին ալ խորին շնորհակալութիւն յայտնելով, մնամ:

Ազգիս յառաջակալութեանը միշտ 1868 նոյեմբեր 6 անձկաստեղ պատանի Ա. ՅՈՒԱԿ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԷ

ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀՅՅԵՐԵՆԷ՛ Ի ՅՈՒՆԱՐԷՆ ՅՈՐԻՆԵԱՆ

ՏԻՄԻԹՐԻՈՍ Ի. Ն. ՉՕԼԱՔԵԱՆ Կը գտնուի Պ. Յ. Գալաֆեանի և ուրիշ ամեն հայ գրախոսուող քով: Գին 2 արծաթ Մէճեօօօ:

ՀԱՄԱՌՈՏ ԵՂՕԹԵՂԻՐԻ

Ի Մանուկ վարժարանէ կ'իւրեմցի Կը գտնուի Մերձան չարք թիւ 88 Պ. Բերթթե Մարգարեանի գրատունը և ամեն գրախոսուող քով: Գին 100 փարայ:

ԵՅՈՒՆԱՐԷՆ ԵՆԳՂԻՒՐԷՆ

Երկու անուր տէք ՌԵՍԵՆԵԼ ԵՆ ԲԵՐԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳՂԻՒՐԷՆ ՕԼԵՏՈՐԵՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ Գողոցներու համար Հեղահետէ տեղը առ տեղը հրատարակուել սկսած է. ամեն մէկ տարը 40 փարայ գնով. իսկ ամբողջը մէկուկէս Մէճեօօօ կանխիկ վճարել: Կը ծախուի Քիւրքեան տարարանը և ամեն հայ գրախոսուող քով:

ՕՐԵՑՈՅՑ

1869

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

ՀԱՆԻԲԵՐ ԿԱՐԵՌՈՐ ԵՄԵԼԼՈՒԹՈՎՔ

ՅՈՐԻՆԵԱՆ

Ի Տ. Երեմիա քահանայէ Խաղիւղի

Յորում պարունակին՝

Քաղաքական տօնք թագաւորացի

Իւրապից և աւուրք ծննդեան և դա

Տակալութեանց նոցա. Թագաւորք

Օսմանեան տերութեան սկսեալ ի

Սուլթան Օսմանէ մինչև ի Սուլթան

Եգիպտոսի Էլ-Մուհամմադ Էլ-Սա

Կայսերութեան Օսմանեան պետու

թեան. Կախարարք Օսմանեան տե

րութեան. Հայագի պաշտօնատարք

Օսմանեան տերութեան. Հայագի

անդամք պետական խորհրդոյ. Տեղե

կութիւն իրերայ Շարայի Տեղեկ

անուանեալ պետական խորհրդոյ. Հայ

ագի ժողովականք Եգիպտոսի բժշկական

գործոցն. Մանուկ տեղեկութիւնք

Իրերայ Եգիպտոսի բժշկական գործոցն.

Յուցակ թագաւորացի Եւրոպիոյ.

Ընդարձակ տեղեկութիւնք ի վերայ

Թղթատարացի Թուրքիոյ. Յուցակ

հեռաւորութեան Օսմանեան քաղա

քացի ի Վ Պոլսէ ժամն հաշուով.

Յուցակ հայագի բժշկաց ի Վ Պոլս.

Եգիպտոսի շաքեաւոց Գաղղիոյ

Ռուսիոյ Եւրոպիոյ և Թուրքիոյ ըն

կերութեանց. Եգիպտոսի տարածաց

Յուցակ հեռաւորութեան Թուրքիոյ

Տղեկութեայ քաղաքացի միոնի հաշուով.

Ես ընդարձակ և համազգային

Օրացոյցը կը ծախուի ամեն գրովս.

Ճառաց քով. Գին 100 փարայ:

ՕՐԵՑՈՅՑ ՊԵՐՕ

1869

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

ՅՈՐԻՆԵԱՆ

Ի Տ. Երեմիա քահանայէ Խաղիւղի

Գին 60 փարայ:

ԼԵՍԱԺԻՆ

ԺԻՒ ՊԼԵՍԸ

ԹԱՐԱՄԱՆԵՑ Ի ԳՈՂՂԻԱԿԱՆԷ

ՀԱՆԻԲԵՐ ԿԱՐԵՌՈՐ ԵՄԵԼԼՈՒԹՈՎՔ

Պ. Ս. Կ. ՉԱԼԵՔԵԱՆ

ՏԵՐՐԻՆՈՒԹԵԱՄԲ

Պ. Յ. Մ. ԳԱՔՐԵԼԵԱՆԷ

Յտակ ոճով մը հայկական լեզուի

փոխուած ողի աշխարհահաշակ և մե

ծահատոր վրագաստութիւնը, որուն

շեղ տպագրութեանը վրայ միանգա

մայն փայլուն և սոկեգոծ կարճ մը յա

ւելցած է, կը ծախուի Վ. Պոլսէ Մահ

մուս փաշային գըրուի Պոլսէ Մա

նուկ տարային թիւ 220 խանութի:

Ա. Ռ. Ե. Ի. Տ. Ր. Ա. Կ. Ա. Ն.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 9 ՆՈՅՄԵՐԻ

Table with 2 columns: Item name and price. Includes items like Գործի կարծր, Սղաք, Պաւլըք, Պուրկաղ, Թէքլորաղ, Կակուղ Աղաք, Պէսարապիա, Պուրկաղ, Վառնա, Պաւլըք, Կիրքա թուշա, Եղիպտացորենի թուշա, Անասուլ, Գարի թուշա, Անասուլ.

Table with 2 columns: Item name and price. Includes items like Պուրաս, Անասուլու, Բոլոս, Էսիրիէ, Ծակած.

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

Table with 2 columns: Item name and price. Includes items like Բամպակ կէլիք, Իզմիր, Ասանա, Պարակասան, Վրաստան, Բուրք Մնասուլու լուացուած, Հրուացուած, Բոււնէլի լուացուած, Հրուացուած, Ճէյրի Էնկ և Գայա, Թոխուտ, Չորուտ, Մաղը Պարակասան, Անասուլու, Մաղէյ Գասթամուլ, Թիֆթիք Էնկիւրիւ, Գաստամուլ, Պէյրաղար, Չէրէք, Վան, Մետաքս Պարակ. Բէշա, Աֆիոն, Բիթլիք, Սուսամ, Կաւաւարի հուշտ Անաս. Բիլէ, Բոււնէլի, Չէթ Մուտանիա.

ՉԷՄ ԱՂԱՐ

Table with 2 columns: Item name and price. Includes items like Սառ (Սապոն), Գանտա, Կախիլի.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

Table with 2 columns: Item name and price. Includes items like Խահիլ Ռիօ, Խաքար փոշի Անղղ, Գաղղ, Գրուի Գաղղ, Չայ Բոնիօ, Բէքօ, Անաք (գալայ), Պղպեղ (պիպէն), Լեզակ (էրկիս) Պէնիպալ, Մարաս, Չինք տախտակ 100 Տօխա Փր, Նրկաթ ձողածե, Եսիտակ, Բարֆիձա, Բրինձ իտալիոյ 100 Բիւ. Փր, Կարաք եղ Ռուսիոյ, Խալիւար, Արանաչէլի Անկէր. սնա. 9-12, Թիթիք (թէնէքէ) զոյգ սնա.

ՏՕՆ ԿԵՇՕԹ

ՀԻՔԵԱՅԵՍԻ

Սպանիական գուարձայի և խաւասկան վրագաստութիւն մը, զոր պարզ տաճիկերէն լեզուի կրթարգմանէ Մեծ Տէրոյնց պատուելին և որուն Մ. հաւտորն արդէն աւարտած լրարով հրատարակած է:

Կը գտնուի ամեն հայ գրախոսուող քով, և Մահմաւ փաշան թիւ 220 Պոլսէ Մանուկ տարային խանութի: Օրացոյցը փոքր թիւ 22 Տէ միջպատուելու խանութի և Իզմիր Էնկիւրիւն Հայրապետ տարային գրատար: Գին 35 դրամ:

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Պ. Վ. ԾԱՆՆԵՐ ԵՆՈՒՆԷՆԻ ԻՆԳԼԵՐՈՎՅ

Գեղարան և փաճառանց ի Վ. Պոլս կանուրջին գըրուի 7 և 8 թիւ: Ռեբիլ գեղարան մ'ալ ի Բէրս 67 թիւ 1854էն ի վեր բացուած:

Ես երկու խանութներուն գեղարք և բոլոր ունեցած ապրանքները Եւրոպիոյ առաջին գործարաններէն եկած են: Հանրային ջրեր թարմ և անխառն: Օրու Մօրթնայի ձկան լեղին իւղը Կորկէիցի Քիլիկիոյէր անուանի քիլիկիոյէր շինուած, որ Եւրոպայէն եկած ուրիշ ամեն իւրերէն դեբազնեց ու առաջին է, և կը ծախուի թե՛ հօտարով և թե՛ շեշերով: Բրնա բընայով շինուած Մայիսա Պօրտու և Պօրտուլը և ուրիշ տեսակ ազնիւ գիւնիներ:

Ամեն տեսակ հիւանդութեանց համար պէտք եղած գործիքներ: Մօնիէ յի և Բօրնիալ Չեքոլսթներ: Չայ. շաքարի հիւանդութեան համար հայ և խմոր և տիւր (կրկթէն): Բիւն Ծախուի և ուրիշ վայրկեանի մէջ առաջինը գործիքներ: Կերպանին մէջ ալ ամեն ժամ առաջ շինուի:

Եսնցմէ գաս Պօրտուլի, Մանալ լրատանի և Մարտիայի ազնիւ գիւնիներ: Գանեպ և ուրիշ ընկիւններ շեշով և տակաւով կը ծախուին:

Լոտարայի Համբէլ Բարթիլի գործարանէն եղած գանտան տեսակ և ընտիր կէ վեքներ. և այլն:

Բոլորն ալ ամեն գնով կը ծախուին: Պ. Վ. Ծաննի այս երկու գեղարաններէն և փաճառանցներէն գաս ուրիշ տեղ փաճառանց և ընկերութիւն չունի:

Մասիս լրագրոյ բանտարգապարտի հան տեղերն են Վ. Պոլս Չիլիկի խանր վերջ յարկ թիւ 6 Մասիսի խալա գրատարը:

Խալ գաւառացի մէջ հեռուեալ հազար բարձուող սենեակները ԲԵՐԻՐ. Եգիպտոսի ազա Տէր Մեծն. ԵՆԿՈՒՐԻՍ. Խաղաղ ազա Ք. Էսկիւ ձկան:

ԱՏԱՍԱԶԱՐ. Մ. Եսիրը ազա Տ. Գրի գործան:

ԱՐԻՍՏՈՒՊՈԼԻՍ. Մ. Սուքիաս ազա Գարուտան:

ՏՐԱՊԵՂԱՆ. Պ. Խաչատուր Լիմանան: ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Չաքարան:

ՍԵՐԱՍԻԱ. Վարդան Էֆէնսի Արդարեան: ԵԱՏ. Մ. ազա Խաչիկիան: ՀԱԼԷՊ. Նիկիտայոս ազա Տէր Մարգարեան: ԵՐԶԵՎԱՅ. Ընկերացի թանգարան: ՎԱՆ. Կրկար ազա Խաճանեան: ՌԵՐԷՔԱՊԱՆ. Բարաքները ստորագրուի ու գործերն այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան լիցիւնակցի:

Խ ՏՈՒՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱՊՐՈՑ Կ. ՊՈԼԻՍ ԶԵՆԻՒՆ ԽԱՆ